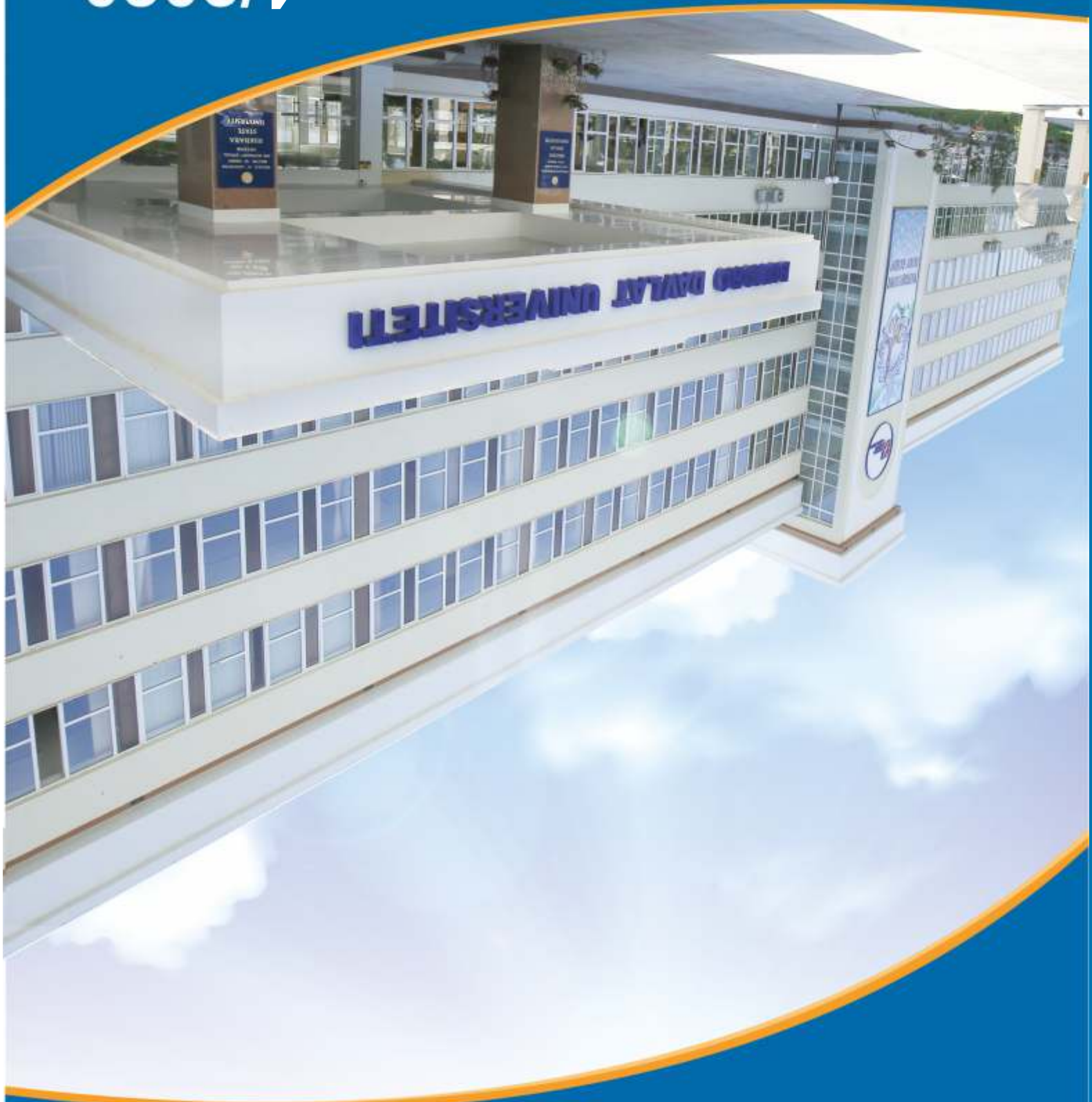

BUKHORO DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTI

4/2020

4/2020

Научный вестник Бухарского государственного университета
Scientific reports of Bukhara State University

www.buxdu.uz

@buxdu1

@buxdu1

@buxdu1

2000-YILDAN
CHOP
ETILMOQDA

BIR YILDA OLTI
MARTA CHOP
ETILADI

2020/4(80)

TAHRIR KENGASHI RAISI:

Xamidov O.X.

iqtisod fanlari doktori, dotsent

BOSH MUHARRIR:

Qahhorov O.S.

*iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), dotsent*

TAHRIR HAY'ATI:

Adizov B.R.

*pedagogika fanlari doktori, professor
(bosh muharrir o'rinbosari)*

Abuzalova M.Q.

filologiya fanlari doktori

Amonov M.R.

texnika fanlari doktori, professor

Axmedova Sh.N.

filologiya fanlari doktori, professor

Barotov Sh.R.

psixologiya fanlari doktori, professor

Baqoyeva M.Q.

filologiya fanlari doktori

Bo'riyev S.B.

biologiya fanlari doktori, professor

Djurayev D.R.

fiz.-mat. fanlari doktori, professor

Durdiyev D.Q.

fiz.-mat. fanlari doktori, professor

Jo'rayev N.Q.

Siyosiy fanlari doktori, professor

Hayitov Sh.A.

tarix fanlari doktori, professor

Hayitov Y.Q.

geografiya fanlari doktori

Mirzayev Sh.M.

texnika fanlari doktori, professor

Olimov Sh.Sh.

pedagogika fanlari doktori

Qahhorov S.Q.

pedagogika fanlari doktori, professor

Quvvatova D.H.

filologiya fanlari doktori

Roziqov O'A.

fiz.-mat. fanlari doktori, professor

Sayfullayeva R.R.

filologiya fanlari doktori, professor

Umarov B.B.

kimyo fanlari doktori, professor

O'rayeva D.S.

filologiya fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARLARI:

Navro'z-zoda B.N.

iqtisod fanlari doktori, professor

To'rayev H.H.

tarix fanlari doktori, professor

BUXORO DAVLAT
UNIVERSITETI ILMIY
AXBOROTI

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК
БУХАРСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА

SCIENTIFIC REPORTS OF
BUKHARA STATE UNIVERSITY

*Jurnal O'zbekiston Matbuot va axborot
agentligi Buxoro viloyat matbuot va
axborot boshqarmasida
2016-yil 29-fevral
№ 05-073-sonli guvohnoma bilan
ro'yxatga olingan.*

*"Buxoro davlat universiteti ilmiy
axboroti" jurnali Filologiya va Fizika-
matematika fanlari bo'yicha O'zbekiston
Respublikasi Vazirlar Mahkamasi
huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining
doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy
natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy
nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.*

*Jurnal Oliy o'quv yurtlarining
professor-o'qituvchilari, katta ilmiy
xodim-izlanuvchilar, talabalar, ilmiy
tekshirish muassasalari ilmiy xodimlari,
akademik litsey, kasb-hunar kollejlari
o'qituvchilari hamda umumiy o'rta ta'lim
va turli sohalarida xizmat qilayotgan
ilmiy xodimlar uchun mo'ljallangan.*

Muassis: **Buxoro davlat
universiteti**

MAS'UL KOTIB:
Rasulova S.S.

MUHARRIRLAR: **Rasulova S.S.**
Vahabova M.
Abdullayeva L.A.

BO'LIM TEXNIGI: **Dilova G.B.**

AZIZ MUALLIFLAR VA JURNALIMIZ MUSHTARIYLARI "BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI" JURNALI - SIZNING DOIMiy HAMKORINGIZ!

"BUXORO DAVLAT
UNIVERSITETI ILMIY
AXBOROTI"

Jurnali Buxoro davlat
universiteti Tahririy-nashriyot
bo'limida sahifalandi.

Tahririyat manzili:

Buxoro, 200117
Buxoro davlat
universiteti, bosh bino,
2-qavat 219-xona.
Tahririy-nashriyot bo'limi.
Ten: 0(365) 221-30-32
<http://www.almamater.uz>
e-mail: tahririyat12@umail.uz

Bosishga ruxsat etildi.
28.08.2020 y. Qog'oz bichimi
60x84, 1/8. Tezkor bosma
usulida bosildi. Shartli bosma
tabog'i - 35,30.
Adadi 70.
Buyurtma № 130
Bahosi kelishilgan narxda.
"Sadriddin Salim Buxoriy"
MCHJ bosmaxonasida chop
etildi. Manzil: Buxoro sh.
M.Iqbol ko'chasi, 11-uy.

MUNDARIJA

Тўхсанов Қ.Р.	Жамол Камол – моҳир таржимон.....	181
Абдуллаева М.	“Тарихи анбиё ва ҳукамо”да кичик жанрлар таҳлили.....	190
Эрданов З.Д.	Зулфия ижодида миллатлараро тотувлик мотивациясида образлилик ва образларнинг асосий тамойиллари.....	196
Samadova S.A., Mirzayeva M.R.	Gyote ijodida sharqona motivlar.....	204
Самандарова Г.Я.	Ўзбек ва рус халқ мақолларининг этимологик хусусиятлари.....	209
Соҳибова З.Н.	Навоий ижодида хазон фасли ва ҳижрон мотиви.....	213
Усарова Л.	Абдулла Орипов шеъритада халқ образининг миллий рух ифодасидаги ўрни.....	218
NAVOIY GULSHANI		
Safarova H.O.	Yor agar bazmi aro g‘amginlarin shod aylasa.....	225
FALSAFA, HUQUQ VA SIYOSATSHUNOSLIK		
Мустақимова Қ.С.	Тарихий ва замонавий рекламага хос хусусиятлар.....	227
TARIXSHUNOSLIK		
Умарова М.	Амир Шохмурод ҳукмронлиги (1785-1800) даврида Бухоро амирлигининг солиқ тизими.....	233
Зарипов Ж.Г.	Крупные миграции государств Прибалтики и России которые социально действуют на развитии страны.....	237
IQTISODIYOT		
Мадаминов И.О.	Инвестицион фаоллики таъминлаш – барқарор иқтисодий ўсишнинг гарови.....	243
Сайфуллоев О.О.	Туризмда инновацион фаолият ва унинг иқтисодий самарадорлиги.....	247
Қахҳоров О.С., Адизов Б.Б.	Олий таълим тизимида корпоратив бошқарувнинг ўзига хос хусусиятлари.....	252
PEDAGOGIKA		
Қахҳоров С.Қ., Қахҳоров О.С., Қахҳоров М.А., Худойбердиев Ш.Б.	Олий таълимда фанларни ўқитишнинг сифат ва самарадорлигини ошириш усуллари.....	257
Назарова Д.А.	Заиф эшитувчи болалар инклюзив таълими муаммолари ва уларнинг ечимлари.....	262
Азимов Б.Ф., Акрамова О.Қ., Ғафурова Ш.К.	Иқтисодий касбий тайёргарликни шакллантиришда фанлараро алоқадорлик.....	269
Абдулахатов А.Р.	Спортчилар мусобақа олди фаолиятини тадқиқ этиш зарурати (кураш спорти мисолида).....	273
Vokhidova N.N.	Stem education: encouraging uzbek educators to brace the age of innovation.....	278
Bobokulova G.Sh.	Innovative methods of teaching English.....	282
Икрамова А.А., Икрамова Н.А.	Анъанавий таълим тизими ва унинг янги босқичга ўтиши.....	289
SAN’ATSHUNOSLIK		
Batirov J.S., Avezov Sh.N.	O‘rta asr mutafakkirlarining san’at haqidagi falsafiy va pedagogik qarashlarining hozirgi davrdagi ahamiyati.....	293

ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВНИНГ ЎЗИГА ХОС
ХУСУСИЯТЛАРИ

ОСОБЕННОСТИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ
В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ

FEATURES OF CORPORATE GOVERNANCE IN HIGHER EDUCATION SYSTEM

Қаҳҳоров Отабек Сиддиқович

БухДУ иқтисодиёт кафедраси доценти, и.ф.ф.д. (PhD),

Адизов Бобир Бахтиёрвич

БухДУ магистранти

Аннотация. Мамлакатимизнинг кўплаб ижтимоий, таъликий, иқтисодий, институционал, маданий, кадрлар, ахлоқий ва бошқа муаммоларни келтириб чиқарган бозор муносабатлари тизимига кириши олий таълим соҳасига ўз таъсирини кўрсатди. Ривожланишнинг инновацион йўналишига йўналтирилган тармоқ ислоҳоти, давлат томонидан тартибга солишнинг мослашувчан сиёсати ва ижтимоий аҳамиятга эга бўлган соҳанинг самарадорлигини ошириш учун бозор механизмларидан фойдаланган ҳолда аралаш моделларни ишлаб чиқишни талаб қилади.

Мақолада ОТМларни ўз-ўзини молиялаштиришига ўтиш даврида олий таълим тизимида корпоратив бошқарувни жорий этишдаги айрим масалалар кўриб чиқилган.

Таянч сўзлар: корпоратив бошқарув, таълим тизими, таълим сифати, бозор шароити, диверсификациялаш.

Аннотация. Вступление нашей страны в систему рыночных отношений, которая вызвала множество социальных, организационных, экономических, институциональных, культурных, кадровых, этических и других проблем, сказалось на высшем образовании. Отраслевая реформа сектора, политика инновационного развития, гибкое государственное регулирование требует разработки смешанных моделей с использованием рыночных механизмов для повышения эффективности социально значимого сектора.

В статье рассматриваются некоторые вопросы внедрения корпоративного управления в систему высшего образования в условиях перехода на самофинансирование вузов.

Ключевые слова: корпоративное управление, система образования, качество образования, рыночные условия, диверсификация.

Abstract. The entry of our country into the system of market relations, which has caused many social, organizational, economic, institutional, cultural, personnel, ethical and other problems has affected higher education. Sector reform, innovation development policy, and flexible government regulation require the development of mixed models using market mechanisms to increase the efficiency of a socially significant sector.

The article discusses some issues of implementing corporate governance in higher education in the context of the transition to self-financing of universities.

Key words: corporate governance, education system, quality of education, market conditions, diversification.

Замонавий жамиятнинг барқарор ижтимоий-иқтисодий ривожланиши ва рақобатдошлигининг ҳал қилувчи омили бу билимдир. Билимлар иқтисодиёти ишлаб чиқилган интеллектуал капитални кўпайтиришни таъминлаш учун олий таълим тизимига алоҳида талабларни қўяди. Олий таълим тизимининг муваффақиятли ривожланиши кўп жиҳатдан замонавий шароитларда қўлланилаётган бошқарув тамойиллари, усуллари ва ёндашувларининг мослиги билан белгиланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги фармонида “Олий таълим муассасаларини тизимли ривожлантириш ва бошқарув фаолиятини такомиллаштириш бўйича, тажриба тариқасида давлат улушининг

51 фойздан кам бўлмаган қисмини сақлаб қолган ҳолда айрим давлат олий таълим муассасаларини (олий ҳарбий таълим муассасалари бундан мустасно) давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш, уларда корпоратив бошқарув тамойилларини жорий этиш [1] назарда тутилган.

Мамлакатимизнинг кўплаб ижтимоий, ташкилий, иқтисодий, институционал, маданий, кадрлар, ахлокий ва бошқа муаммоларни келтириб чиқарган бозор муносабатлари тизимига кириши олий таълим соҳасига ўз таъсирини кўрсатди. Ривожланишнинг инновацион йўналишига йўналтирилган тармоқ ислохоти, давлат томонидан тартибга солишнинг мослашувчан сиёсати ва ижтимоий аҳамиятга эга бўлган соҳанинг самарадорлигини ошириш учун бозор механизмларидан фойдаланган ҳолда аралаш моделларни ишлаб чиқишни талаб қилади.

Олий таълимга оммавий талабнинг ўсиши тенденцияси аниқ кўринадиган макродаражадаги олий таълимда бошқарувнинг бозор тамойилларига мослашиш жараёнлари, асосан, маъмурий ислохотлар, янги давлат бошқарувининг жорий этилиши ва олий таълимни молиялаштиришда давлат улушининг камайиши натижасида содир бўлади. Бозор ёндашуви олий таълим самарадорлигини баҳолашда тизим рақобатбардошлиги, самарадорлиги, ҳисобдорлиги, шаффофлиги ва сифатининг муҳимлигини таъкидлайди. Микродаражада ушбу тенденциялар Олий таълим муассасалари(бундан кейин ОТМлар)нинг даромад манбалари ва молиявий оқимларини фаол равишда диверсификация қилишга, замонавий бошқарув ва бюджетлаштириш усуллари жорий этишга ва ўз фаолиятини мижозга йўналтиришга мажбур қилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 3 декабрдаги “Олий таълим муассасаларини босқичма-босқич ўзини ўзи молиялаштириш тизимига ўтказиш тўғрисида”ги 967-сонли қарорига мувофиқ, “ОТМларнинг мустақиллиги, академик эркинликлар, ресурсларни мустақил бошқариш, стратегик қарорларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш учун асос яратиб, давлат аралашувининг роли камаймоқда. Олий таълимдаги институционал ўзгаришлар университетларнинг эркинлик даражасини кенгайтиришга қаратилган, чунки харидорларнинг турли гуруҳларига тақдим этиладиган турли хил таълим шакллари талаб ва таклифни тартибга солиш жараёнида бозор механизмлари кўпинча маъмурий механизмларга қараганда самаралидир” [2].

ОТМларнинг турли хил рақобат муҳитида ишлаши уларда корпоратив бошқарувни шакллантиришни тақозо этади. Бу корпоратив бошқарув маданияти тамойилларини, масалан, натижаларни баҳолаш, меритократик (Меритократия раҳбарлик лавозимларига энг муносиб ва қобилиятли шахсларни қабул қилиш ҳамда хизмат поғоналари бўйича кўтариш) иш ҳақи схемаларини жорий этишга олиб келади.

Таълим жараёнида корпоратив маданиятнинг устунлиги, бозор шароитида ОТМнинг “мижозларга йўналтирилган” мақсадларга жавоб беришда мослашувчанликни аниқлаб, компетентлик (ваколатлик) ва ишбилармонлик биринчи ўринга чиқади.

Шу билан бирга, корпоратив бошқарув тамойилларини олий ўқув юртларида қўллаш академик эркинликлар ва демократик коллегиялик тамойилларининг пасайишига таҳдид солади, чунки бошқарувнинг профессионаллиги кучайтирилади ва маъмурий менежерларнинг роли ошади, бу республика ОТМлари фаолиятининг ўзига хос хусусиятларини ва давлат томонидан тартибга солиш амалиётини ҳисобга олган ҳолда корпоратив бошқарув тамойилларини акциядорлик тизимидан таълим тизимига мослаштиришни талаб қилади.

Бутун дунё олий таълим тизимида катта ўзгариш ва қийинчиликларнинг мураккаб ва зиддиятли даври ўтмоқда. Олий таълим муассасалари ўзининг ходимлари ва таниқли олимлар учун ўзларининг автономиялари ва корпоратив манфаатларини ҳимоя қилиш учун яратилган марказ сифатида тушунилишидан янгича концептуал схемаларга ўтишга йўл бўшатиб бермоқда. ОТМлар тобора кўпроқ таълим хизматлари бозорида мустақил иштирокчилар, провайдерлар, билим ва инновацияларни ишлаб чиқариш ва узатиш корпорациялари сифатида кўрилмоқда. Парадигманинг ўзгариши, яъни “концептуал схема,

воқеликнинг муҳим хусусиятларини акс эттирувчи муаммоларни белгилаш ва ечиш модели” кўплаб омилларга боғлиқ. Олий таълимнинг асосий белгилари сифатида тизим, жараён ва таълим натижаси ўзгаради.

Олий таълим соҳасида давлат бошқарувининг янги усулларида фойдаланиш ОТМларда корпоратив бошқарув тамойилларидан фойдаланишга олиб келади. Хорижий тадқиқотларда ОТМларда корпоратив бошқарувни шакллантириш масаласи фаол муҳокама мавзуси бўлиб қолмоқда. ОТМларда корпоратив бошқарувни жорий этиш бўйича бир қатор фикрлар мавжуд. Улардан бири корпоратив дунёга хос бўлган фаолият ва бошқарув принциплари ва усуллари университет муҳитига ўтказиш имкониятини рад этади [6].

Бошқа йўналишлар вакиллари эса замонавий олий таълим бозор муносабатларининг амалдаги субъекти эканлиги сабабли бозор қонунлари ва ўйин қоидаларини қабул қилмасдан фаолият кўрсатиши мумкин эмаслигини тан олишади [5].

Бугунги кунда маҳаллий ва хорижий адабиётларда ОТМларнинг аниқ ва бир хилдаги корпоратив бошқарув концепцияси ҳали ишлаб чиқилмаган. Тадқиқотчилар кўпинча ОТМлардаги корпоратив бошқарувнинг кўп қиррали, мураккаб ва қарама-қарши жараёнларини ушбу ҳодисанинг ягона мезонига йўналтиришга ҳаракат қилишади [4]. Ушбу мезон эса молиявий компонент ҳисобланади.

ОТМда корпоратив бошқарувни аниқлашга турли ёндашувларни таҳлил қилиш, ушбу атама тушунчасини ҳам макро, ҳам микродаражада шакллантиришга имкон берди.

Фикримизча, **Макродаражада** давлат томонидан тартибга солиш, олий таълимда корпоратив бошқарув усуллари, моделлари ва энг яхши амалиётини жорий қилиш, ўзгартириш ва мослаштириш, ОТМларнинг автономлигини ошириш ва ижтимоий-иқтисодий самарадорликни ошириш учун давлат-хусусий шериклик механизмларини жорий этишдир.

Микродаражада манфаатдор томонларнинг манфаатларини таъминлайдиган ва таълим муассасасининг ўз вазифасини бажаришга ва олий таълимнинг академик қадриятларини сақлашга ҳисса қўшадиган бизнес ҳамжамияти билан узоқ муддатли ҳамкорлик учун шароит яратадиган самарали корпоратив бошқарув механизмларидан фойдаланиш тушунилади.

ОТМда корпоратив бошқарувни шакллантириш жараёни узоқ муддатли, чуқур ўйланган жараён бўлиб, у нафақат олий таълимнинг ишлаш механизмларига, балки хусусий сектор билан яқин муносабатлар ва ҳамкорликка ҳам таянади. Бу университет ҳаётининг корпоратив иқтисодиёт, маданият ва амалиётга жиддий кириб бориши билан ажралиб туради. Корпоратив бошқарув жараёни олий ўқув юртларининг ташқи ва ички муҳитига таъсир қилади.

ОТМларни ўз-ўзини молиялаштиришга ўтиш даврида, фикримизча, университетларда корпоратив бошқарувни ривожлантиришнинг қуйидаги устувор йўналишларини ажратиш мақсадга мувофиқ бўлади:

- ❖ давлат ва олий таълим муассасалари ўртасидаги ташкилий, иқтисодий, молиявий, ҳуқуқий ва бошқа муносабатлар мажмуасини либераллаштириш;

- ❖ замонавий стратегик менежмент тамойилларидан фойдаланиш ва ОТМлар фаолиятини натижаларга қараб баҳолаш;

- ❖ университетни бозор иқтисодиёти иштирокчиси сифатида кўриб чиқиш ва баҳолаш. Гап шундаки, ОТМлар бюджетдан ташқари маблағларни жалб қилиш муаммоси билан кўпроқ тўқнашмоқдалар. Чунки Ўзбекистон олий таълим муассасаларида бюджет маблағлари тушуми улушининг йилдан-йил камайиб бориш тенденцияси кузатилмоқда. Бюджет маблағи тушумларининг улуши 2015 йил 42 %дан 2019 йилда 23 %га тушиб қолмоқда (1-жадвалга қаранг);

**ОТМнинг даромадларида молиялаштириш манбалари улушлари
(манба муаллиф ишланмаси)**

Т/р	Йиллар	Молиялаштириш манбаси	Молиялаштирилган маблағ (минг сўмда)	Улуши
1.	2015	Бюджет	15 905 593	42 %
		Бюджетдан ташқари	27 735 826	58 %
2.	2016	Бюджет	12 212 281	38 %
		Бюджетдан ташқари	32 281 694	62 %
3.	2017	Бюджет	13 575 239	35 %
		Бюджетдан ташқари	38 700 102	65 %
4.	2018	Бюджет	16 972 210	27 %
		Бюджетдан ташқари	62 921 198	73 %
5.	2019	Бюджет	29 286 934	23 %
		Бюджетдан ташқари	126 077 582	77 %

❖ ҳар хил турдаги молиялаштиришни янада ривожлантириш, даромад манбааларини диверсификация қилиш, тўлов-контракт асосида ўқиш тўловлари, илмий тадқиқот ишланмаларини тижоратлаштириш, иқтисодиётнинг барча соҳаларига шатнома асосида хизматлар кўрсатиш, жамоат ташкилотлари, бюджетдан ташқари жамғарма маблағларини жалб этиш, биноларни, молиявий активларни ижарага бериш;

❖ хўжалик бирлашмалари ва ташкилотлари томонидан ОТМни молиялаштиришини амалга ошириш. Бу маблағлар илмий-амалий тадқиқотларни молиялаштиришга, талабалар стипендияларига, талабалар амалиёт дастурларини ишлаб чиқишга, корпоратив кафедраларни ташкил этишга, профессор-ўқитувчиларнинг маошларини оширишга, университетлар базасида қўшма дастурларни яратишга йўналтирилади;

❖ иқтисодий барқарорликни муваффақиятли таъминлашнинг асосий кўрсаткичи сифатида олий таълим тизимида хос рентабеллик ва молиявий самарадорлик кўрсаткичларини ишлаб чиқиш;

❖ ОТМни корпоратив бошқарув тамойилларига асосланган бошқариш тизимида ўтказиш ва мослаштириш.

ОТМларда корпоратив бошқарув усулларини жорий этиш, ўзгартириш ва мослаштириш учун қуйидаги ташкилий механизмларини шаклларда амалга ошириш тавсия этилади:

- бошқарув кенгашларини яратиш, ОТМ бошқарувчилари (ректорат структурадаги раҳбарлари)ни ОТМ эгасидан (давлат) ажратиш. Яъни ОТМ менежерлари ва мулкдорлари ўртасида тафовутни аниқлаб, уларнинг вазифаларини аниқ тақсимлаш;

- бошқарувнинг ташкилий тузилмасини мос равишда ўзгартириш, яъни мустақил васийлик кенгаши ва кузатув кенгашларининг (корпорациялардаги директорлар кенгашларига ўхшаш) тузилмаларни жорий этиш.

Олий таълимнинг касбийлаштирилиши дунё миқёсидаги тенденция бўлиб, давлатнинг барча даражаларида ОТМ раҳбарларининг билим ва малакасига юқори талабларни қўяди. Корпоратив бошқарув академик сектор учун ОТМ тадқиқотларини молиялаштиришда катта хавф туғдиради, чунки илмий изланишлар ва олинган натижаларнинг автономлиги ва мустақиллиги бузилиши мумкин, бу эса тадқиқот ва тижорат ўртасидаги чегарани олиб ташлаб, тадқиқотларни технологик маҳсулотлар бозорига айлантиради.

Корпоратив бошқарув жараёнларининг ўзига хос хусусияти уларнинг ОТМ муҳитига икки хил таъсир кўрсатишида кўринади. Ушбу жараёнлар ва уларнинг оқибатларини ўрганишга дуалистик ёндашув шуни кўрсатадики, бир томондан, корпоратив бошқарув ғояларини илгари суриш, олий таълимда янги менежмент замонавий атроф-муҳит шароитларининг ўзгаришига зудлик билан муносабат билдиришга асосланган. Бошқа томондан, кўпгина тадқиқотчилар ҳали ҳам бозор муносабатларининг кириб бориши, академик муҳитнинг ижтимоий-маданий асослари ва кадриятларига путур етказиши ва “капиталистик корпоратизм”да улар бозор бўлмаган институтларнинг асосий кадриятларига таҳдидни кўрадилар [7].

Шундай қилиб, университетда корпоратив бошқарув жараёнларининг ноаниқлиги феномени ушбу жараённинг ҳам ижобий, ҳам салбий томонларидан аниқланади. Корпоратив бошқарув тарқалишининг зарур шарти университетнинг ижтимоий мақсади ва масъулият соҳаларида доимий иштирок этишидир. Ушбу чегараларни бузиш салбий оқибатларга олиб келади ва олий таълим фаолияти ва моҳиятига таҳдид солади.

ОТМларнинг кўпгина бошқарув хусусиятлари корпоратив бошқарув тамойилларининг самарали ўтишига қаршилиқ қиладиган тўсиқларга ҳам боғлиқ эди, шу жумладан: бошқарув тузилмаларининг сустлиги, марказлаштиришнинг юқори даражаси, бу бошқарув қарорларини қабул қилиш ва амалга ошириш учун кўп вақтни талаб қиладди, молиявий-иқтисодий фаолият ва мулкӣ бошқарувдаги чекланган автономия. ОТМнинг ташкилий-ҳукукий шаклига қарамай, илм-фан ва таълим вакилларининг ишбилармонлар билан ўзаро алоқада бир-бирини тушуниши қийинлиги таъкидланди, чунки биринчилари харажат ва ижтимоий самарадорлик тили (кўпинча назарий жиҳат)да, иккинчиси иқтисодий самарадорлик тили (асосан, амалиёт жиҳати)да гаплашадилар.

Хулоса қилиб айтганда, биз кўриб чиққан ОТМ инновацион модели корпоратив бошқарув тамойилларини жорий этиш имкониятини яратади ва ОТМларни янада ривожлантириш учун аниқ афзалликлар ва имкониятларга эга бўлади. Шу билан бирга, қарор қабул қилиш механизми ва фаолиятнинг стратегик йўналишларини белгилаш юқоридан пастга эмас, балки пастдан юқорига кечиб, профессор-ўқитувчилар, ректорат, Илмий кенгаш ва директорлар кенгаши ўртасида келишувни таъминлашда мақсад ва манфаатларни мувофиқлаштириш орқали амалга оширилади. Даромад манбаларини диверсификациялашни кучайтириш университетни кўп манбали молиялаштиришда муҳим роль ўйнайди, бизнес, фан ва таълим ўртасидаги маълумот ва тушунишни аниқлаш муаммолари ҳал қилинади. Университетнинг обрў-эътибори ҳам ортиб бориб, қизиқишларни мувофиқлаштириш даражаси ва барча манфаатдор томонларнинг эҳтиёжларини қондириш даражаси ошади.

АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сонли фармони. 3 боб, 7-§. <http://lex.uz/>
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 24 апрелдаги “Акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарув услубларини жорий қилиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-4720-фармони. <http://lex.uz/>
3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 3 декабрдаги “Олий таълим муассасаларини босқичма-босқич ўзини ўзи молиялаштириш тизимига ўтказиш тўғрисида”ги 967-сонли қарори. <http://lex.uz/>
4. Борисов И.И., Запрягаев С.А. Тенденции развития высшего образования в XXI веке. // Вестник Воронежского государственного университета Серия Проблемы высшего образования, 2000. № 1. С.12-28.
5. Касабиева З.Ю. Организационно-экономические основы формирования корпоративного управления в высшем учебном заведении. Диссертация. – М., 2011. – 161 с.
6. Хамидулин М.Б. Финансовые механизмы корпоративного управления. Монография. – Т.: Молия, 2008. – 204 с.
7. Корпоративное управление вузом. Учебное пособие. / под К68 ред. А.И. Чучалина. – Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2008. – 416 с.

**ОЛИЙ ТАЪЛИМДА ФАНЛАРНИ ЎҚИТИШНИНГ СИФАТ ВА
САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ УСУЛЛАРИ**
**МЕТОДЫ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА И ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ
ДИСЦИПЛИН В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ**
**METHODS OF INCREASING THE QUALITY AND EFFECTIVENESS OF TEACHING
THE DISCIPLINE IN HIGHER EDUCATION**

Қаҳҳоров Сиддиқ Қаҳҳорович
БухДУ физика кафедраси профессори, пед.ф.д.,
Қаҳҳоров Отабек Сиддиқович
БухДУ иқтисодиёт кафедраси доценти, и.ф.ф.д. (PhD),
Қаҳҳоров Мадамин Абдунабиевич
БухДУ стажёр-тадқиқодчи-изланувчиси,
Худойбердиев Шодиёр Бобирович
БухДУ талабаси

Аннотация. Мақолада олий таълим муассасаларда кредит-модуль тизимида фанларни ўқитишда унинг сифати ва самарадорлигини оширишнинг асосини масофавий ва мустақил таълим таъкил этиши ёритилган. Ҳозирги даврда олий таълим муассасаларида ўқитишнинг педагогик технологияларига асосланган масофавий ва мустақил ўқитиш тизимларининг таълим сифатига ахборот технологиялар орқали кириб, у билан чамбарчаслиги кўриб ўтилган. Кредит - модуль тизимининг асосини масофавий ва мустақил ўқитиш таъкил қилиши ва унинг самарадорлигини оширилиши мисоллар орқали курсатилган.

Таянч сўзлар: ахборот технологиялари, таълим тизими, масофавий таълим, кредит-модуль тизими, педагогик технологиялар, мустақил таълим, таълим сифати, таълим самарадорлиги, масофавий ва мустақил таълим.

Аннотация. В статье рассматривается дистанционное и самостоятельное обучение как основа повышения качества и эффективности преподавания дисциплин в кредитно-модульной системе в высших учебных заведениях. В настоящее время считается, что дистанционные и самостоятельные системы образования, основанные на педагогических технологиях преподавания в высших учебных заведениях, вошли в качество образования через информационные технологии и тесно переплетены с ним. Основой кредитно-модульной системы является организация дистанционного и самостоятельного обучения, и повышение ее эффективности иллюстрируется примерами.

Ключевые слова: информационные технологии, система образования, дистанционное обучение, кредитно-модульная система, педагогические технологии, самостоятельное обучение, качество образования, эффективность образования, дистанционное и самостоятельное обучение.

Abstract. The article discusses distance and independent learning as the basis for improving the quality and effectiveness of teaching disciplines in the credit-modular system of higher education institutions. Currently, it is believed that distance and independent education systems based on pedagogical technologies of teaching in higher education institutions have entered the quality of education through information technology and are closely intertwined with it. The basis of the credit-module system is the organization of distance and independent learning, and increasing its effectiveness is illustrated by examples.

Key words: information technologies, education system, distance learning, credit-modular system, pedagogical technologies, independent learning, quality of education, effectiveness of education, distance and independent learning.

Инсоният йигирманчи аср няхоясида бир туркум муаммоларга дуч келдиким, улар бевосита ахборот телекоммуникация соҳасидаги жиддий ўзгаришлар, хусусан ахборот технологияларининг жадал суръатлар билан ривожланишига боғлиқ. Таълим, ишлаб